

La relació espiritual entre Marian Burguès i Roc Parés.

Fèlix Pérez-Hita (La Volta, 2023).

S'ha demostrat que gran part de la propaganda contra l'anarquisme de finals del segle XIX i principis del XX era exagerada o, simplement, inventada per la policia, la premsa, la literatura o la ciència de l'època (Eisenzweig, 2001). Una por escampada intencionadament pel poder per tal de justificar la repressió bestial sobre els anarquistes i els seus simpatitzants, en els discursos dels quals veien una seriosa amenaça contra l'Església i l'Estat. No és estrany que la família d'en Marian Burguès, molt conscient d'aquesta por al Coco anarquista difosa pels de dalt, abans de fugir a l'exili trenqués i enterrés el preciós mural que decorava el saló de casa seva a Sabadell, per no comprometre els amics i coneguts que es quedaven.

La fama terrible de les bombes de Barcelona i els seus voltants va travessar l'Atlàntic. Joseph Conrad es va fer ressò del fenomen en el seu conte “An anarchist: a Desperate Tale”, del 1905, en què apareix el treballador d'una fàbrica d'extracte de carn que “és ni més ni menys que un *citoyen anarchiste de Barcelone*”. El gerent de la fàbrica és qui propaga la idea del seu anarquisme, mentre que els altres treballadors “no sabien què era un anarquista, ni què significava Barcelona. Li deien Anarquisto de Barcelona, com si fos el seu nom i cognom. La gent de la ciutat llegia als diaris notícies dels anarquistes europeus i estava molt impressionada”. Fama creada per l'enemic, fins i tot molt abans dels atemptats de París de 1890- 1892, fama fictícia però no per això de conseqüències menys reals per als anarquistes reprimits durament per les diferents policies. Els anarquistes feien por, la resposta a la por que Església i Estat inoculaven a la societat.

Al Sabadell de final de segle també van explotar diferents recipients amb dinamita a cases de patrons i edificis emblemàtics relacionats amb la patronal, com el Cercle Sabadellès. Però Marian Burguès, pel que sembla, era pacifista. Fugint dels recrutements militars va marxar a Thuir (França). Més tard, fugint de nou de les obligacions imposades per l'Estat, va viure a Coïmbra (Portugal), Muel (Saragossa) i Manises (València). L'estada en aquests tres centres productors de ceràmica la va aprofitar per aprofundir en els coneixements sobre determinades tècniques.

Rafael Sánchez Ferlosio va escriure: “El miedo a la muerte es lo que, al fin, hace a los hombres temer y acatar al Estado hasta la indignidad. Porque es una bestia que muere matando, todos la odian viva, pero más les aterra moribunda”. Per rebel·lar-se contra l'Estat no cal ser valent, només cal estar molt fart en carn pròpia de la seva violència, o haver estudiat l'assumpte i haver sabut veure aquesta violència en les seves múltiples manifestacions, algunes molt brutes, altres més discretes i sofisticades. Aquestes darreres són potser les més perilloses. Luis Bredlow (1) deia haver vist una pintada a una paret del barri de Gràcia de Barcelona que deia: ¡COMPAÑERO, APUNTA BIEN, PORQUE DIOS ESTÁ EN TODAS PARTES! Efectivament, moltes coses que semblen innocents no ho són i cal aprendre a veure-les per combatre-les. Avui dia les tècniques de dominació i mentida (Déu) estan més progressades que mai i no ens podem fer gaires il·lusions sobre la nostra capacitat de resistència, d'indisciplina. De vegades el més difícil és sostenir una dissidència que no quedi assimilada al poder, que no vingui a formar part del seu aparell propagandístic o que no es converteixi en una

distracció més per a les masses solitàries. El nostre món, en algun sentit, s'assembla a la distopia d'“Un món feliç”, d'Aldous Huxley; però un món on el *soma* no ens entraria per la boca, sinó per la vista. Una droga visual que ens està esclavitzant sense que ens n'adonem massa. I quan potser ens adonem veiem que som molt pocs comparats amb les masses d'esclaus feliços i connectats les vides dels quals depenen de tot això.

Detall del mural de Marian Burguès refet per Roc Parés.

Artesania i anarquisme.

Molts protagonistes de la Comuna de París ja provenien de l'artesanat. Per exemple: Napoléon Gaillard (1815-1900), sabater i inventor que, durant la Comuna, es va fer imprimir unes targetes de presentació que deien: *Napoléon Gaillard: Architecte de Barricades*. Hi ha fotos seves posant orgullós al costat de diverses de les seves construccions. A diferència que a Itàlia, al món francòfon i la seva àrea d'influència és gairebé exclusivament de l'artesanat d'on procedien els militants més actius de l'anarquisme del segle XIX: gravadors, sabaters, sastres, fusters, litògrafs, cistells... o ceramistes, com Marian Burguès; anarquistes que s'imaginaven una societat d'artesans, prefabril. Jean Maitron, autor de la famosa *Histoire du mouvement anarchiste en France* (1951), explica així aquesta coincidència entre artesans i anarquia: “Els anarquistes es recluten de preferència als oficis sedentaris que permeten filosofar mentre s'exerceix un treball que es coneix bé.” Molt abans havia dit Félix Dubois, hostil a les idees llibertàries, que: “El fuster o el torner, que passa la jornada sol davant del seu banc o el seu torn i que pot reflexionar mentre fa la seva tasca”, com associant reflexió i anarquisme (Eisenzweig , 2001). Deia Bakunin -i repeteixen sense citar-lo alguns autors d'avui- que el treball manual i l'intel·lectual es fecunden l'un a l'altre en la mateixa persona.

Marian Burguès, a més de practicar les arts de la ceràmica durant tota la seva vida, va impartir diverses conferències de caràcter anarquista i lliurepensador a l'Ateneu Cosmòfil i al Cercle Recreatiu, així com sobre ceràmica popular al Centre Excursionista de Sabadell, a l'Acadèmia de Belles Arts o a l'Aplec Esperanta-Grupo. Ja en el seu temps es lamentava de la pèrdua de molts utensilis que havien deixat de fabricar-se en fang per ser substituïts per atuells d'altres materials. Potser pensava en nous usos per a la tècnica que dominava, objectes que ajudessin a obrir el camí cap a nous temps. Va publicar els dos llibres que podem veure a l'exposició: “Estudis de terrissa catalana” i “Sabadell del meu record.” Però també va escriure delicioses faules futuristes com la que veuran il·lustrada pel seu besnet al soterrani de la galeria de la Volta: *El segle d'or*.

Però Burguès no va tenir gaire sort en les seves iniciatives empresarials i va patir el mal dels diners durant gran part de la seva vida; no era tan bon

comerciant com ceramista. Va escriure: “Comprar i vendre és propi d'animes petites. Cap gran home ha estat bon comerciant.” Aquí sembla que estava assabentat de l'avversió al comerç del gran Charles Fourier (1772-1837). Fourier havia escrit: “Des d'aquella edat (sis anys) vaig notar el contrast que regna entre el comerç i la veritat. [...] Impactat pels paranys o impostures que veia vaig voler apartar-me i assenyalar-ho als comerciants que n'eren víctimes. Un d'ells, en la seva queixa, va tenir la desgràcia de descobrir-me, cosa que em va valer uns bons assots. Els meus pares, en veure que jo tenia el gust de la veritat, van exclamar en to de reprovació: "Aquest nen mai valdrà per al comerç." En efecte, vaig concebre cap a ell una aversió secreta, i amb set anys vaig fer el jurament que va fer Aníbal contra Roma; vaig jurar odi etern al comerç.” (Charles Fourier). Aquestes reflexions tenen la seva importància en els nostres temps, en què predomina l'imperi dels grans botiguers, tan falsos i contaminants.

Recordem que el diari anarquista *Los Desheredados*, que Burguès va dirigir durant els anys 1883 i 1884, va tenir al principi el lema: *Òrgan de tots els que estimen la veritat i el bé*. Marian va signar els seus articles amb pseudònims com Canuto, Satán, Pedro Botero, Taliz, Belcebú, Juanito, Rayo, Un Burgués, Verdi, Trampila, Mamon, Tranquil, Petrus o Un Desheretat. No pocs d'aquests pseudònims tenien a veure amb el dimoni i l'infern, i és que els anarquistes i el Déu dels catòlics estaven a banda i banda de la barricada. S'ha assenyalat sovint la relació de les idees anarquistes amb cert cristianisme primitiu. En aquesta defensa de la veritat per sobre de tot hi ha ressons de l'entrada de Crist al temple per expulsar els mercaders, la feina dels quals els obliga a mentir, a encarir els productes. Els anarquistes no acceptaven entrar en el joc de la mera lluita de classes, perquè no creien en les classes socials i demanaven la seva abolició.

En un dels pensaments de Marian Burguès recollits al diari antològic d'aquesta exposició llegim: “Si l'existència fos amable a gust de cadascú, el progrés no tindria raó de ser.” Els dubtes respecte a les bondats de la ciència i la tècnica, a les quals avui dia sembla que estem condemnats. La idea ja va ser apuntada per Rousseau: convindria haver-se aturat en un moment donat del progrés científicotècnic per conservar algunes virtuts de l'existència humana. Plantejar-se aquestes qüestions esdevé avui més urgent que mai. Sobre la possibilitat d'un repartiment més equitatiu del saber, Bakunin escrivia: “Sens dubte hi haurà menys savis il·lustres, però alhora hi haurà infinitament menys ignorants” [...] “Res de semidéus, res d'esclaus”. [...] “Lluny de témer aquest momentani eclipsi de la ciència, ho desitgem ferventment, ja que tindrà com a efecte humanitzar els savis i els treballadors alhora, reconciliar la ciència i la vida”. (Bakunin, 1869).

S'acostuma a citar com d'Adorno allò que diu: ja no es poden escriure bells poemes després d'Auschwitz; com si Adorno fos un mer creador de breus eslògans per a la publicitat, com si la seva obra filosòfica no fos una de les més pensades, complexes i matisades del segle XX. Comentant aquesta famosa frase, Luis Andrés Bredlow em va dir: “No, no. És clar que es pot i cal continuar escrivint poesia, això no es pot evitar ni prohibir. La lliçó que s'ha de treure de les atrocitats d'aquella època és més aviat que en d'ara endavant ens hauríem de negar a omplir qualsevol paper de la burocràcia oficial de cap Estat. Aquest és l'ensenyament d'Auschwitz i de les altres màquines d'administrar la mort: els Estats.” Només aquestes estructures són capaces de sostenir un immens armament, pagat per la població obligadament, per vendre'l o utilitzar-lo contra innocents amb qualsevol excusa. L'anarquisme és més kantià que heguelià i,

com diu Horowitz, propugna una moral en què no es distingeixi allò que es fa per un mateix del que es fa pels altres.

Notícies que fan i accions que diuen (R.S. Ferlosio), accions testimonials, com els atemptats: propaganda pel fet. Karl Kraus diria sobre la propaganda bèl·lica i la guerra: “En aquesta gran època en què les espases es mullen en tinta i les plomes en sang.” La propaganda com a arma de guerra, avui més sofisticada que mai. Ja hem parlat de la por a la mort, però hauríem de parlar també de la por al dolor i a la gana. Una massa que té gana es torna més perillosa que una que està més o menys sadollada. Com deia Burguès: “La por de patir fam fá mes víctimes que la mateixa. Fá com en els incendis de teatres, pera fugir primer s'esclafen sense pietat i ningú se salva.” (1906).

Espiritisme i suport mutu.

En temps de grans descobriments i invents, com van ser les darreres dècades del segle XIX, sembla que la ciència i la tècnica se senten tan capaces de tot, tan optimistes i ambiciosos que molts científics i amateurs es llancen a explorar el misteri per excel·lència: la Mort. En els nostres temps tecnològics també veiem alguns que prediuen la ràpida derrota de la mort gràcies a la ciència. És el cas de Ray Kurzweil i les seves teories sobre l'anomenada Singularitat. I mentre aquests intenten vendre el seu projecte d'immortalitat a xeics àrabs i a altres milionaris, molta gent mor de gana o malalties fàcilment curables, o sota les bombes d'exèrcits assassins.

Al segle XIX van proliferar no només els espectacles de resurreccions i imatges de fantasmes, sinó molts clubs i associacions espiritistes, tant entre l'aristocràcia com dins del món petit burgès i obrer. El 1877 Marian Burguès va ser un dels fundadors del primer centre espiritista de Sabadell, anomenat Societat Espiritista La Fraternidad. Cal recordar que l'espiritisme, en molts casos, "no va repudiar la raó, sinó que va voler ampliar precisament l'àmbit de la investigació empírica racional cap a fenòmens fins aleshores considerats sobrenaturals". L'espiritisme defensava diverses hipòtesis sobre la mort i la vida al més enllà: “els nostres éssers estimats seguien vivint al país de l'estiu, on es perfeccionaven espiritualment, però, com a individus, també romanien entre nosaltres de forma invisible, participant activament en la nostra vida, i es podia establir contacte amb ells en qualsevol moment” (Linse, 2001). L'intent de transformar les “intuïcions” religioses sobre la immortalitat en fets científics i empíricament demostrables és el que guiava alguns dels curiosos que s'acostaven a les associacions espiritistes. Es tractava de superar l'abisme existent entre les ciències de la natura i moltes religions, també les recentment descobertes en altres continents. En el reconeixement d'un més enllà, d'una vida després de la mort, alguns àcrates s'acostaven a la religió i s'oposaven al materialisme de l'època. Però a l'espiritisme català hi havia, és clar, un rebuig de tot allò que fos clerical i de l'educació absurda que donaven els capellans i les monges als nens i nenes obrers. Potser també hi havia la intenció d'atreure per a la causa llibertària les masses dels morts, almenys de *tots els que estimen la veritat i el bé*.

Una altra de les tasques d'aquelles associacions espiritistes era oferir una educació lliurepensadora alternativa al monopoli asfixiant de l'Església. Aquelles escoles laiques van exercir un paper d'igualació dels sexes, van fomentar els canvis del rol femení i les tendències emancipatòries de la dona, més sotmesa a les cadenes físiques i mentals de capellans i monges. En aquells clubs, vidents i mediums, gairebé sempre dones, podien assajar nous rols sense por de represàlies socials, per exemple: en estat de trànsit demanaven cigarrets i alcohol, fumaven i bevien, i després declaraven no recordar res. Aquelles mèdiums feien, a més, una tasca de consol i curació psicològica, d'ajuda mútua de moltes dones i homes esgotats físicament i mentalment després de llarguíssimes jornades de treball. (Uns dels pasquins penjats pels carrers durant una vaga a Sabadell deia que “es muy justo que nosotros disfrutemos también, como el industrial disfruta, de los adelantos introducidos en la industria por medio de la ciencia (...) solo nosotros sabemos las grandes fatigas que pasamos y la necesidad que tenemos de que se nos mire como a hombres”).

Així mateix, està ben documentat el deute de les avantguardes artístiques amb molta d'aquella activitat iconoclasta i espiritista. L'escriptura automàtica dels surrealistes té sens dubte el seu origen a les sessions amb mèdiums de finals del XIX. Recordem la tardana Josefina Tolrà, admirada per molts artistes i col·leccionistes actuals. També l'art brut, més tard, adoptaria moltes de les reflexions dels anarquistes igualitaris per als quals la diversitat, lluny de ser un mal, era una riquesa per a la humanitat. Sobre les peces de vidre esmaltat, que feia conjuntament amb Anton Batlle, Marian deia: “La decoració, força defectuosa i potser fora de la tècnica en ús. He tingut més en compte la nota decorativa que la pulcritud del dibuix. Cada u sent l'art com ell és i el que jo desitjo és democratitzar el vidre esmaltat al foc, perquè els gurmets de l'art no hagin d'anar a caure a la cursileria del vidre decorat industrialment...” Aquest comentari és un clar precedent de les crides a l'art lliure, popular i “fora de la tècnica en ús” d'un Jean Dubuffet.

Hi ha alguna cosa d'espiritisme en la relació transgeneracional entre Marian i Roc, en la comunicació a través del temps i l'espai d'esperits afins, besavi i besnet. Aquestes relacions em recorden la fecunda modèstia que Abel Martín recomanava per fer grans coses: “Decía mi maestro Abel Martín que es la modestia la virtud que más espléndidamente han solido premiar los dioses. Recordad a Sócrates, que no quiso ser más que un amable conversador callejero, y al divino Platón, su discípulo, que puso en boca de tal maestro lo mejor de su pensamiento. Recordad a Virgilio, que nunca pensó igualar a Homero, y al Dante, que no soñó en superar a Virgilio. Recordad, sobre todo, a nuestro Cervantes, que hizo en su *Quijote* una parodia de los libros de caballerías, empresa literaria muy modesta para su tiempo y que en el nuestro sólo la habrían intentado los libretistas de zarzuelas bufas. Los períodos más fecundos de la historia son aquellos en que los modestos no se chupan el dedo.” (Antonio Machado, 1936).

Agraeixo a Roc Parés i al seu besavi Marian Burguès que, amb l'excusa d'escriure aquest comentari, m'hagin empès a rellegir o llegir per primera vegada alguns textos de gent de qui em sento més a prop espiritualment que de la majoria dels meus contemporanis. Sort en tenim que es pugui continuar parlant d'aquestes coses amb alguns vius... perquè altres amics de l'Acràcia ja ens han deixat: primer va ser Chicho Sánchez Ferlosio, després Agustín García Calvo, Luis Andrés Bredlow o Isabel Escudero. Però amb tots ells cal procurar continuar

parlant, perquè allò que van deixar escrit, dit i fet ens dona eines per lluitar per una llibertat que no hem conegut mai per culpa de les diferents aparicions de Déu al món. Estat Capital-Diners és la trinitat que avui, des de fa temps, ens toca continuar patint, combatent... i ridiculitzant. D'aquest diàleg forma part el treball que presenta ara Roc Parés, en què revisita i invoca el seu besavi, artista terrisser i anarquista, Marian Burguès, per fer-li preguntes sobre el present i sobre el més enllà.

Girona, desembre de 2023.

(1) Luis Andrés Bredlow va ser traductor, entre moltes altres obres, del *Durruti* d'Abel Paz a l'alemany, així com d'alguns textos de Max Stirner al castellà. També va ser autor d'articles excel·lents, recollits al volum *Ensayos de herejía* (Pepitas de Calabaza, Logroño, 2015).

En recuerdo de Luis Andrés Bredlow, por Anselm Jappe:

<https://noticiasayr.blogspot.com/2017/09/en-recuerdo-de-luis-andres-bredlow-por.html>

Bibliografía y enllaços.

Mijail Bakunin: *La instrucción integral*, 1869.

Uri Eisenzweig: *Ficciones del anarquismo*, Fondo de Cultura Económica, México, 2001.

Charles Fourier, *Crítica de la civilización y de las ideologías*. Rodolfo Alonso editor, 1973.

Irving L. Horowitz, *Los anarquistas* (1964), Alianza Ed. Madrid 1975.

Ulrich Linse: *Videntes y milagreros. La búsqueda de la salvación en la era de la industrialización*. Siglo XXI, Madrid 2001.

Antonio Machado: *Juan de Mairena: sentencias, donaires, apuntes y recuerdos de un profesor apócrifo*. 1936. Alianza Ed. Madrid 1981.

Jean Maitron, *Histoire du mouvement anarchiste en France (1880-1914)*, SUDEL, París, 1951.

Rafel Sánchez Ferlosio, *Vendrán más años malos...*, Destino 2009.

Revista *Vacaciones en Polonia* núm. 5: *Literatura y dinamita*, El ojo portátil, Madrid 2014.

Per llegir i escoltar coses d'Agustín García Calvo, Isabel Escudero o Chicho Sánchez Ferlosio podeu visitar la pàgina: <https://bauldetrompetillas.es/>

Marian Burguès:

<http://museus.sabadell.cat/mas/exposicio-permanent-museu-art-academicismes-del-segle-xix/81-marian-burgues-serra>

<https://historiadesabadell.com/2015/06/16/burge-s-i-serra-marian/>

